

**PURTĂTORI DE FOLCLOR DIN SATELE TRANSNISTRENE:
REPERTORIUL DE CÂNTEC PROPRIU-ZIS
(ÎN BAZA PROPRIILOR INVESTIGAȚII PE TEREN)**

**THE FOLCLORE SINGERS FROM TRANSNISTRIAN
VILLAGES: REPERTOIRE OF ACTUAL-SONG
(BASED ON FIELD RESEARCH)**

VASILE DRAGOI¹,

doctorand,

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice,

lector universitar,

Institutul de Stat al Artelor din Tiraspol

CZU 784.4.071.2(478)

784.4:781.7(478)

Articolul este dedicat purtătorilor de folclor autentic din stânga Nistrului și repertoriului liric vocal colectat de autor în cadrul investigațiilor pe teren din această subzonă. Printre cei mai importanți colportori înregistrați în colecția autorului sunt Liubov Prodius (1932-2017) din satul Nezavertailovca, raionul Slobozia, și Maria Zbârnea din satul Goian, raionul Dubăsari (n. 1950). De asemenea, au fost vizate și melodii din repertoriul unor ansambluri etnofolclorice. Repertoriul prezentat poate fi grupat pe plan muzical în mai multe straturi, în special, stratul vechi și stratul nou, contemporan. Tematica poetică cuprinde cele mai diverse teme și motive, de la cele de dragoste la cele de glumă, de pahar, de război ș.a. Articolul conține mai multe exemple muzicale.

Cuvinte-cheie: cântec propriu-zis, subzonă folclorică nistreană, repertoriu folcloric contemporan, expediție folclorică

1 E-mail: wwd1609@gmail.com

The article is focused on some important folklore bearers from the left side of the Dniester River and their lyrical vocal repertoire collected by the author, during his field research in several villages from this subzone. The most important singers, registered in the author's collection, are Liubov Prodius (born in 1932) from Nezavertailovca, Slobozia, and Maria Zbârnea (born in 1950) from Goian, Dubăsari. There were also presented melodies from the repertoire of several ethno-folklore ensembles. The presented repertoire could be grouped, from the musical point of view, in several layers, especially the old layer and the new contemporary ones. The poetic subjects include the most diverse themes and motifs, from those of love to those of jokes, war, table songs and many others. The article includes some musical examples.

Keywords: actual song, the folk subzone of the Dniester River, contemporary folk repertoire, folkloric field research

Introducere

Pe parcursul a circa 20 de ani, autorul articolului a realizat numeroase expediții folclorice în satele de pe malul stâng al Nistrului și deține o colecție de melodii din toate genurile și speciile folclorice. Specia lirică a cântecului propriu-zis ocupă un loc aparte în această colecție, ea fiind una din cele mai bine păstrate și viabile specii ale liricii vocale folclorice întâlnite în subzona dată. În articol vor fi prezentați câțiva din cei mai importanți informatori, purtători de folclor din subzona nistreană, fiind analizate și câteva melodii reprezentative din cele circa 150 înregistrate, în transcriere proprie.

Informatori-purtători de folclor din subzona folclorică nistreană – tezaur uman viu

Pe parcursul expedițiilor personale de colectare a folclorului am întâlnit numeroși interpreți, iubitori pasionați ai folclorului, păstrători ai tradițiilor și ai unui valoros repertoriu. Printre aceștia menționăm pe Nadejda Deliv (n. 1949) din satul Talmază, raionul Ștefan Vodă; Eudochia Mazlam (n. 1959) din satul Coșnița, raionul Dubăsari; Natalia Focșa (n. 1978) din orașelul Slobozia ș.a. Printre interpreții cu cel mai bogat repertoriu remarcăm pe Liubov Prodius (1932-2017) din satul Nezavertailovca, raionul Slobozia, și Maria Zbârnea (n. 1950) din satul Goian, raionul Dubăsari. De asemenea, un număr mare de melodii a fost înregistrat de la ansamblul *Drăgaica* din orașelul Slobozia și, în special, de la Svetlana Negrețcaia, care deja de mai bine de 20 de ani conduce acest ansamblu.

Cea mai în vârstă informatoare înregistrată a fost regretata **Liubov Prodius** (1932-2017, numele de fată Cocieru), de la care am notat melodii de diferite genuri – colinde, cântece de stea, romanețe, cântece de lume, melodii din repertoriul nupțial ș.a. Mai mult de 50 de melodii din acest repertoriu le-am atribuit speciei de cântec propriu-zis. Acest repertoriu foarte bogat l-a păstrat cu multă grijă în memoria sa și, chiar la o vârstă înaintată de aproape 80 de ani, când au fost făcute înregistrările, memorizase foarte bine melodiile și cuvintele creațiilor. Nu a fost originară din zona nistreană, fiind născută pe malul Prutului, în satul Ivanovca din raionul Râșcani (25 decembrie, 1932). Rămânând orfană la vârsta de 13 ani, ea se stabilește la Dnestrovsc, aici întâlnindu-l pe viitorul ei soț, Ivan Prodius, din satul Nezavertailovca, formând o familie și educând doi feciori.

Satul Nezavertailovca (așezat la hotar cu satul românesc Grădinița, situat pe teritoriul statului vecin, Ucraina) era renumit printr-un bogat repertoriu folcloric. În anul 1965 Liubov Prodius a devenit membru al colectivului folcloric de amatori din sat, fiind foarte activă și îndrăgostită de cântecul popular românesc, având o voce frumoasă de *alto*, cu un timbru bogat. Aducând multe cântece de la baștina unde a fost născută, dânsa completează repertoriul ansamblului cu melodii noi, printre care și renumitul cântec *Măriță, Măriță, tânără fetiță*, care a fost foarte îndrăgit de ansamblu, acesta luându-și și denumirea de ansamblul folcloric *Mărița*.

Repertoriul interpretei s-a completat pe parcursul anilor prin numeroase piese locale. Totodată, după cum este și firesc, ea a cântat și creații auzite la radio și TV, de la interpreții îndrăgiți. De la Liubov Prodius am cules mai multe cântece, printre care putem menționa: *Am pus pânza după casă* (CA 132), *Hai, Ileană-n deal la gară* (CA 126), *Bate vântul vălurele* (CA 124), *Are mama fată mare* (CA 122); *Paraschiță, ochi de poamă* (CA 117), *Prin pădurea verde, deasă* (CA 143) ș.a.

Am pus pânza după casă

nf. Liubov Prodius, n. 1932
s. Nezavertailovca, r. Slobozia
C.A.132

Am pus pîn - za du - pă ca - să, Ci - nea tre - ce las - so ța - să.

Hai, da - poi cum, hai, da - poi cum, Ș - a - poi ia - ră, ia - ră, dra - gă Mă - ri - oa - ră.

Am pus pânza după casă este un cântec de glumă, specific pentru repertoriul din Valea Nistrului. Are o structură specifică versului românesc, în tipar metric octosilabic și un refren format din repetarea versului exclamativ *Hai, d-apoi cum!*, la care se adaugă două versuri hexasilabice: *Și-apoi iară, iară, / Dragă Mărioară*. Această îmbinare a octo- și hexasilabicului este mai puțin specifică, dar e întâlnită deseori în structurile cântecelor locale. Totodată, structura sonoră denotă clar prezența modului cromatic 1, considerat a fi „cel mai răspândit” [1 p.127] și unul din cele mai vechi în arealul românesc. Melodia cântecului se încadrează în sistemul ritmic giusto-silabic, în care observăm corespunderea clară silabă-notă, în formule izoritmice de spondeu și piric.

Cântecul de înstrăinare *Bate vântul vălurele* este reprezentativ pentru repertoriul nistrean, atât ca melodică cât și ca tematică poetică. Și în structurile acestuia observăm elemente specifice melodicii românești, precum ritmul giusto-silabic, paralelismul modal ionic-eolic, forma strofică ternară repetitivă AA/BC, în care ultimele două versuri se repetă: abcc, fără refren.

Bate vântul vălurele

Inf. Liubov Prodius, n. 1932
s. Nezavertailovca, r. Slobozia
C.A.124

Ba-te vîn-tul vă - lu - re - le Pe de-a-su-pra ca-sei me - le

Ne-a-du - ce el dor și jă - le Ne-a-du-ce el dor și jă - le

Colecția de melodii bogată și diversă înregistrată de la Liubov Prodius demonstrează că ea a fost un purtător de folclor tipic pentru contemporaneitate, care a deținut nu doar un repertoriu vast, ci și unul foarte valoros, ce aparține straturilor vechi și noi ale folclorului românesc din zonă.

Liubov Prodius va rămâne în memoria localnicilor prin poeziile (*Tinerețe zbuciumată, Vârsta dragostei, O, viața mea, așteaptă, nu pleca*) și povestirile (*O zi la război*) publicate în ziarul raional, prin valoroasele amintiri despre poetul și profesorul de limbă română Nicolai Țurcan din Nezavertailovca, care a fost deportat în Siberia din motive politice. Toți anii de închisoare Nicolae Țurcan nu a încetat a scrie poezii, aducând acasă, la întoarcere din Siberia, un sac cu scoarță de mesteacăn pe care erau scrise poeziile sale. Câteva din ele au fost publicate de dna Prodius în ziarul raional. Este de menționat și interesul interpretei pentru istoria plaiului natal – a cercetat materialele din arhiva raională, scriind propria versiune a înființării satului Nezavertailovca. În ultimii ani de viață, fiind bolnavă, a alcătuit o broșură cu texte din repertoriul ansamblului folcloric *Mărița*, a scris un articol în gazeta raională despre cunoscutul istoric moldovean Petru Danici, veteran de război și membru al ansamblului *Mărița*. Liubov Prodius a lăsat o caldă amintire, iar ansamblul folcloric *Mărița* păstrează și azi o bună parte din repertoriul auzit de la ea.

Maria Zbârnea și ansamblul *Nistreanca*

O altă interpretă, păstrătoare a creației populare românești din stânga Nistrului, este Maria Zbârnea (născută Gorițenco), locuitoare din satul Goian, raionul Dubăsari. Este născută în satul Oxentea,

același raion, la 11 iulie, anul 1950, într-o familie de țărani, care purtau în sufletele lor cântecul popular. Din spusele ei, ambii părinți aveau voci foarte frumoase și cântau deseori cântece bătrânești acasă, alături de vecini, cumetri și rude din alte sate, astfel că Maria și cei doi frați ai săi au îndrăgit cântecul din copilărie, fiind însoțiți de el pe tot parcursul vieții. Deși nu mai sunt astăzi în viață, cei doi frați cântau foarte frumos, fiind vestiți în tot satul. Până în prezent, dna Maria își alină sufletul cu cântecul. Încă de tânără, cu mai multe fete din sat a început a munci pe câmpurile colhozului și în timpul lucrului cântecul mereu îi susținea spiritul și buna dispoziție. Când se întorceau fetele de la câmp, cântau până ajungeau în sat. Dna Zbârnea își amintește cu drag de tinerii din sat, care, mai zăbovind după o zi de lucru pe toloacă, unde era un loc cu o natură „frumoasă ca în povești”, cântau împreună cântece pe două voci, se întorceau apoi acasă „cu sufletele împăcate”.

La sfârșitul anilor '60 ai secolului trecut, în satul vecin Molovata Veche s-a format un grup folcloric – unul din fondatori fiind Maria Zbârnea. Astfel, împreună cu alte fete din sat, seara după lucru mergeau des la repetiții. De-a lungul anilor, ansamblul și-a format un repertoriu bogat, evoluând în satele și orașele vecine – la Susleni, Orhei, Vadul lui Vodă. În anii 1970 s-a căsătorit în satul Goian și, împreună cu soțul, au fost invitați să cânte în ansamblul folcloric *Spicușor* din sat (astăzi se numește *Nistreanca*), condus de dna Zinaida Ghergiș. Colectivul a fost format din 10 femei în vârstă din sat, la care s-au alăturat mai mulți tineri de diferite profesii (profesori, țărani, bibliotecara). Ansamblul interpreta doar cântece moldovenești a *cappella* și era foarte bine apreciat la diferite sărbători, concursuri și festivaluri care aveau loc în republică. În anul 1975 ansamblul a participat pentru prima dată la festivalul folcloric din satul Lunga, iar dintre interpreții de atunci unii mai activează și astăzi – Matroana Stăjilă, Efrosinia Cijevscaia și Olga Novac, care în prezent este la vârsta de peste 80 de ani. De-a lungul timpului, ansamblul a fost invitat în satele Dorotcaia și Crasnîe Ocnî, Ucraina. În ultimii ani, *Nistreanca* a participat la festivalul folcloric de la Dubăsarii Vechi, desfășurat chiar pe malul Nistrului, ocupând primul loc printre colectivele vocale. Dna Zbârnea ne spune că, deoarece au un repertoriu format din cântece vechi moldovenești, la festivalurile folclorice organizate la Tiraspol sunt prezentate ca „Goianskie babușki” – „Bunicuțele de la Goian”. În ultimii 20 de ani, în autoproclemata republică nistreană colectivele folclorice sunt obligate să includă în repertoriu cântece ucrainene și rusești. „Credem că nu este o problemă, dar copiii din sat, care vin din noua generație, cu mult entuziasm învață anume cântecele moldovenești, fiind purtători de limba română”, mărturisește interpreta.

Din cele circa 50 de melodii înregistrate de la Maria Zbârnea, menționăm: cântecele de înstrăinare *Mamă, măicuța mea* (CA 112) și *Foaie verde, doi bujori* (CA 75); cântecul de dor și jale *Crești, pădure, și te-ndeasă* (CA 74); cântecul pentru recruți *Scoală, maică, nu dormi* (CA 72); cântecele de dragoste *Nistrule, pe malul tău* (CA 81) și *Mi-ai spus, Ionele-odată* (CA 111); cântecul de ursită *Foaie verde, trei arginți* (CA 64); cântecul de glumă *La cumătra lăudată* (CA 104) ș.a. O parte din melodiile înregistrate sunt cântece din repertoriul unor interpreți de muzică populară din republică și din România, iar acest fapt vorbește despre viabilitatea speciei de cântec propriu-zis, despre ușurința cu care a fost adoptat în repertoriile locale. Astfel, Maria Zbârnea este nu doar o purtătoare de folclor din spațiul dat. Prin bogăția surselor sale repertoriale ea contribuie la transmiterea mai departe a folclorului, la perpetuarea românității pe aceste meleaguri. Unul din cântecele ce aparține fondului melodic vechi din repertoriul interpretei este cântecul pentru recruți *Scoală, maică, nu dormi*. Această tematică este reprezentativă pentru valea Nistrului, fapt explicat și prin istoria zbuciumată de care au avut parte locuitorii acestei regiuni. Textul, cu un accentuat conținut dramatic, denotă o structură octosilabică a versului, cu refrenul din cinci silabe *Tinerețea mea*, ce apare după cele trei rânduri repetitive, *aabc(rf)* ale strofei pătrate ABCD(rf): *Scoală, maică, nu dormi/ Și mă prinde-a mă găti// Du-te, băiete, cu bine,/ Te-or petrece și străinii// Hai, măicuță, dumneata/ De străini m-oi sătura// De străini îi plină lumea/ Dar măicuța-i numai una*. Această structură repetitivă a versului, ritmul integrat în sistemul giusto-silabic, cât și structura sonoră a melodiei ce se bazează pe un substrat sonor tetratonic *e-g-a-h*, încadrat într-o hexacordie de tip minor cu finala pe treapta I-a, denotă apartenența melodiei la stratul sonor vechi:

Scoală, maică, nu dormi

Inf. Zbârnea Maria, n. 1950
s. Goian, r. Dubăsari
C.A. 72

Scoa - lă, mai-că, nu dor - mi, măi, Scoa - lă, mai-că, nu dor - mi Și mă

8
prin - de-a mă gă - ti, Ti - ne - re - Țea mea.

Svetlana Negrețcaia și ansamblul folcloric *Drăgaica*

Un rol important în păstrarea obiceiurilor și cântecelor românești din valea Nistrului îi aparține ansamblului folcloric *Drăgaica* și anume conducătoarei ansamblului, Svetlana Negrețcaia (născută Ciobrucan). Originară din Slobozia, raionul Tiraspol (n. la 20 septembrie 1954), într-o familie de țărani care iubeau foarte mult muzica, tatăl cânta la trompetă, iar mama (originară din satul Căinari) avea o voce foarte frumoasă care li s-a transmis și copiilor – Svetlanei, precum și celor trei frați Vasile, Volodea și Victor. În fiecare seară în casa lor răsunau cântece moldovenești, ucrainene și rusești. Tatăl Svetlanei, Ștefan Ciobrucan, a format o orchestră de fanfară în sat. Svetlana își amintește și astăzi despre fascinația copilărească cu care asculta această orchestră, mai ales vara, când se întorceau seara târziu de la lucru, iar tatăl ei făcea repetiții cu orchestra la ei acasă. I se părea o minune să audă o muzică atât de frumoasă interpretată de oameni oboșiți care, întorcând-se de la câmp, luau în mână instrumentele și cântau. Peste ani, după ce a absolvit secția de dirijat coral a Institutului de Arte, Svetlana Negrețcaia îndeplinește funcția de șefă a secției de cultură din raionul Slobozia (până în 2014), în toți acești ani continuând să conducă corurile de amatori din satele din împrejurimi.

Din 1992 devine conducător al ansamblului folcloric *Drăgaica* din Slobozia. Activitatea acestui ansamblu are o mare valoare în spațiul românesc din stânga Nistrului și a constituit subiectul unui alt articol semnat de autor (în curs de apariție)¹. De asemenea, autorul articolului a publicat o culegere cu repertoriul folcloric al ansamblului. Analizând vastul repertoriu al ansamblului, putem afirma că acesta deține un bogat fond de cântece din stratul vechi, dar și din stratul folcloric nou, cu un conținut poetic din cel mai divers: cântece de dor (*De la Nistru mai la vale*), de dragoste (*Cui nu-i place dragostea*, *Hai cu căruța*), de glumă (*Tot cu ochii pe cărare*), de ursită (*Săracu norocul meu*) ș.a. [2].

Concluzii

Putem afirma că în valea Nistrului există un șir întreg de interpreți, purtători de folclor care dețin un bogat repertoriu de cântec propriu-zis de strat vechi, la care se adaugă un destul de numeros strat contemporan. Înregistrările din colecția personală a autorului, efectuate în contemporaneitate, prezintă un mare interes pentru cercetarea științifică, oferind un tablou real al circulației folclorului în actualitate. Spre exemplu, este interesant de urmărit re-interpretarea contemporană a unor cântece din stratul vechi, ce ne sunt cunoscute după colecțiile de folclor sau re-interpretarea și adaptarea la repertoriile locale a unor cântece preluate din repertoriul cântăreților consacrați de muzică populară din Republica Moldova și din întreg spațiul românesc. Sunt interesante și cântecele noi create în spațiul folcloric dat. Repertoriul contemporan oferă un șir de aspecte pentru cercetarea științifică ulterioară a acestuia.

Referințe bibliografice

- OPREA, Gh., AGAPIE, L. *Folclor muzical românesc*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983.
- DRAGOI, V. *Ansamblul etnofolcloric „Drăgaica” din orașul Slobozia la aniversarea celor 30 de ani de activitate artistică*. Tiraspol, 2018.

¹ DRAGOI, V. *Ansamblul etnofolcloric Drăgaica din orașul Slobozia – promotor al folclorului românesc din stânga Nistrului*.